Το δικαίωμα ιδρύσεως σταυροπηγίου: η εκκλησιαστική παράδοση και οι αξιώσεις του Φαναρίου (του Π. Β. Κουζενκώφ)

a:2:{s:4:"TEXT";s:69227:"

Εισαγωγή

Το πρόσφατο περιστατικό με την απόπειρα του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως να πήξει το σταυροπήγιο επί αλλοτρίου κανονικού εδάφους και συγκεκριμένα στην πόλη Βίλεμοβ της Ιεράς Μητροπόλεως Ολομούτς και Μπρνο της Ορθοδόξου Εκκλησίας Τσεχίας και Σλοβακίας, όξυναν τη συζήτηση γύρω από αυτό τον εκκλησιαστικό θεσμό, που θεωρείται ένα από τα προνόμια των ανωτάτων εκκλησιαστικών αρχών.

Το σταυροπήγιο εκ της παραδόσεως εξεταζόταν και εξετάζεται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων των Προκαθημένων των Αυτοκεφάλων κατά τόπους Εκκλησιών. Οι θυελλώδεις εκκλησιαστικο-πολιτικές συγκρούσεις των τελευταίων ετών αποκάλυψαν βαθιά διάσταση απόψεων ως προς την κατανόηση των ορίων της κανονικής δικαιοδοσίας μεταξύ των κατά τόπους Εκκλησιών, που ως γνώμονα έχουν την αγιοπατερική και βυζαντινή κανονική και εκκλησιολογική παράδοση, και του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, το οποίο θεμελιώνει τις αξιώσεις του επί μιας νέας εκκλησιολογίας, που βασίζεται σε ένα αλλόκοτο μείγμα «παπισμού της Ανατολής», χειραγωγήσεως των ιερών κανόνων και δημαγωγίας περί παγκοσμιοποιήσεως οικουμενιστικής κοπής**[1]**.

Ο Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης, κάνοντας χρήση του αρχαίου τιμητικού του τίτλου «Οικουμενικός Πατριάρχης», διεκδικεί την εξάπλωση της δικαιοδοσίας του, ούτε λίγο, ούτε πολύ, εφ᾽ όλης της «οικουμένης», εξαιρουμένων εκείνων των εδαφών επί των οποίων υφίστανται ήδη άλλες Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες αδελφές Εκκλησίες. Άλλωστε πολύ απρόσμενα αποδείχθηκε ότι και αυτή η εξαίρεση δεν είναι απολύτου ισχύος. Η Κωνσταντινούπολη αποφάσισε να επεκτείνει το δικαίωμα ιδρύσεως σταυροπηγίων της εφ᾽ όλων των εδαφών του πλανήτη Γη, προχωρώντας σε ένα αποφασιστικό βήμα προς την πλήρη αντιστοιχία με τη ρωμαιοκαθολική διδασκαλία περί καθολικής δικαιοδοσίας του Θρόνου του Αγίου Πέτρου. Καίτοι, σε αντιδιαστολή προς τους ρωμαιοκαθολικούς, οι νεοφανείς «ορθόδοξοι παπιστές» δεν έχουν ούτε δογματική, ούτε εκκλησιολογική, ούτε και νομική βάση, που να ανταποκρίνεται στις αξιώσεις τους. Μοναδικό στήριγμά τους είναι κάποια «παράδοση» την οποία παρουσιάζουν ως «κανονική» και επί της οποίας επιχειρούν να θεμελιώσουν το ασταθές οικοδόμημα της «νεο-ορθοδόξου εκκλησιολογίας» των. Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η ήρεμη και ενδελεχής εξέταση όλων των προβαλλόμενων

σχετικών επιχειρημάτων.

Η κανονική παράδοση

Το σταυροπήγιο είναι ένα ιδιαίτερο καθεστώς μονών και άλλων εκκλησιαστικών ιδρυμάτων (ναών, εκκλησιαστικών σχολών, ξενώνων κ.ο.κ.), τα οποία εξαιρέθηκαν από την κανονική δικαιοδοσία του επιχωρίου επαρχιούχου αρχιερέως και υπάχθηκαν άμεσα στον Προκαθήμενο της Τοπικής Εκκλησίας (π.χ. στο πρόσωπο του Πατριάρχη). Η λέξη «σταυροπήγιον» σημαίνει «στήνω σταυρό» και δηλώνει την πράξη, η οποία συμβόλιζε την τοποθέτηση του θεμελίου λίθου ενός εκκλησιαστικού κτηρίου**[2]**. Σύμφωνα με τους κανόνες της Ορθοδόξου Εκκλησίας, η ίδρυση ναού ή μονής υπάγεται στην αρμοδιότητα του επιχωρίου ιεράρχη: «Ἔδοξε μηδένα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν, μηδὲ συνιστᾷν μοναστήριον, ἢ εὐκτήριον οἶκον, παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου» (4, Δ’ Οικ.)**[3]**, «Εἰ τις οὖν τούτο ἐπιχειρήσοι ποιεῖν (κτίζειν εὐκτηρίους οἴκους, τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν μὴ ἔχων), κολυέσθω ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου» (17, Ζ’ Οικ. 17)**[4]**.

Όχι αργότερα από τον 9^{ο} αι. στη Βυζαντινή αυτοκρατορία, όπου πολλοί ναοί και μονές ιδρύονταν από τους ευγενείς και άρχοντες, εξαπλώθηκε η πρακτική προσκλήσεως του ιδίου του Πατριάρχη στην τελετή θεμελιώσεως, ο οποίος συνήθως έστελνε τη συγκατάθεσή του (εξ ού και η έκφραση: «ἀποστεῖλαι σταυροπήγια»). Και εάν επρόκειτο για μια απομακρυσμένη εκκλησιαστική επαρχία με επιχώριο ιεράρχη, δημιουργείτο ιεροκανονική σύγκρουση.

Η εκκλησιαστική παράδοση ανέκαθεν με μεγάλο σεβασμό αντιμετωπίζει την τήρηση των δικαιωμάτων των επισκόπων επί των εκκλησιαστικών αυτών περιφερειών. Οι κανόνες πολλάκις τονίζουν το ακέραιο των αρμοδιοτήτων των επιχωρίων ιεραρχών και το απαράδεκτο εισβολής στο χώρο των δικαιοδοσιών τους από μέρους των συνεπισκόπων τους. Μόλις προς το τέλος του 5^{ου} αι. διαμορφώνεται ο θεσμός της πατριαρχίας ως ανώτατης εκκλησιαστικής Αρχής, ως προϊσταμένης των επαρχιούχων Μητροπολιτών. Συνεπώς, δημιουργείται η δυνατότητα μιας ιδιαίτερης μορφής προνομίων, δηλαδή της απευθείας υπαγωγής στον Πατριάρχη, παρακάμπτοντας τον «οικείο» Μητροπολίτη. Επίσκοποι πόλεων με τέτοια προνόμια άρχισαν να τιτλοφορούνται «αυτοκέφαλοι αρχιεπίσκοποι»**[5]**, σχηματίζοντας μια ιδιαίτερη βαθμίδα στην εκκλησιαστική-διοικητική ιεραρχίας (κατώτερη των μητροπολιτών, αλλά ανώτερη των απλών επισκόπων). Ενώ η απόδοση του σχετικού καθεστώτος σε ναούς και μονές άρχισε να χαρακτηρίζεται «χορήγηση πατριαρχικού σταυροπηγίου».

Ο θεσμός του σταυροπηγίου είναι ένα σχετικά νέο φαινόμενο, το οποίο σχεδόν δεν αποτυπώνεται στο αρχαίο κανονικό δίκαιο. Στο πολύτομο σώμα των ιερών κανόνων της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που περιλαμβάνει τους κανόνες των Αγίων Αποστόλων και Αγίων Πατέρων, των Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων καθώς και τις ερμηνείες αυτών των κανόνων από τους Βυζαντινούς κανονολόγος

Ιωάννη Ζωναρά (αρχές του 12ου αι.), Αλέξιο Αριστηνό (μέσα του 12ου αι.) και Θεόδωρο Βαλσαμώνα (τέλος του 12ου αι.) οι αναφορές στα σταυροπήγια απαντώνται μόνον μερικές φορές**[6]**.

Έτσι, ερμηνεύοντας τον 31ο Αποστολικό κανόνα ο Θεόδωρος Βαλσαμών γράφει:

Ἑκάστης πόλεως ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ ὀφείλουσιν ὑποκεῖσθαι τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ... Τούτῳ τῷ κανόνι καὶ τοῖς λοιποῖς τὰ τοιαῦτα διοριζομένοις προσβοηθούμενοι οἱ κατὰ χώραν μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι γογγύζουσι κατὰ τῶν ζητούντων σταυροπήγια πατριαρχικὰ εἰς τὰς ἐνορίας αὐτῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πολλάκις τινὲς ὤχλησαν τὰς βασιλικὰς καὶ πατριαρχικὰς ἀκοάς, ζητοῦντες περιαιρεθῆναι τὴν δόσιν τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγίων, ὡς τῶν ζητούντων αὐτά, καὶ ποιούμενων τὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀναφοράν, μηδὲ λόγου ἀξιούντων αὐτούς· ἀλλ᾽ οὐκ εἰσηκούσθησαν καὶ ταῦτα ζητοῦντες κανόνας προκομισθῆναι, τὴν τῶν τοιούτων σταυροπηγίων ἐκχωροῦντας ἔκδοσιν, ὡς τοῦ μέρους τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας γενναίως ἀποσκευασαμένου τὴν τούτων ἔνστασιν, διὰ τῆς μακρᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀγράφου συνήθειας, τῆς ἀντὶ κανόνων κρατησάσης ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ μέχρι τοῦ νῦν **[7]**.

Από αυτό το κείμενο του έγκριτου κανονολόγου διαφαίνεται ότι ακόμη και στα τέλη του 12ου αι. οι υπαγόμενοι στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως αρχιερείς επιχειρούσαν να ενίστανται στην ίδρυση πατριαρχικών σταυροπηγίων στο χώρο των εκκλησιαστικών επαρχιών τους. Και είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι στην απαίτηση των αντιπάλων της να προσκομίσει *κανονική θεμελίωση* του πατριαρχικού σταυροπηγίου η «Μεγάλη Εκκλησία» (δηλαδή το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως) δεν μπορούσε να υποδείξει κάτι τέτοιο, τεκμηριώνοντας τα δικαιώματά της «διὰ τῆς μακρᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀγράφου συνήθειας, τῆς ἀντὶ κανόνων κρατησάσης».

Αξιοσημείωτο είναι ότι η αρχαία κανονική παράδοση σεβασμού των δικαιωμάτων των επαρχιούχων επισκόπων ακόμη και σε περίπτωση εφαρμογής προνομιών από τον Πατριάρχη σώζεται σήμερα στη Ρωσική Εκκλησία. Ο Καταστατικός Χάρτης της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας του 2000 σχετικά με την ίδρυση σταυροπηγίου αναφέρει:

Η ίδρυση σταυροπηγιακών μονών και εκκλησιαστικών αντιπροσωπειών στην εκκλησιαστική επαρχία Μόσχας πραγματοποιείται δια Διαταγμάτων του Πατριάρχου Μόσχας και Πασών των Ρωσσιών. Η ίδρυση σταυροπηγίων εντός ορίων άλλων εκκλησιαστικών επαρχιών πραγματοποιείται με σύμφωνη γνώμη του επαρχιούχου αρχιερέως και με απόφαση του Πατριάρχου Μόσχας και Πασών των Ρωσσιών και της Ιεράς Συνόδου**[8]**.

Συνεπώς, η ίδρυση σταυροπηγίου *άνευ συγκαταθέσεως* του επιχωρίου επισκόπου, για το οποίο παραπονούνταν οι σύγχρονοι του Βαλσαμώνος, δεν είναι δυνατόν στη σημερινή Ρωσική Εκκλησία, πράγμα που συνάδει απολύτως με το πνεύμα της αρχαίας αποστολικής και αγιοπατερικής

παραδόσεως.

Από το σχόλιο, λοιπόν, του Θεοδώρου Βαλσαμώνος προκύπτει σαφώς ότι προς τον 12ο αι. ο θεσμός του σταυροπηγίου, ο οποίος προβλέπει το δικαίωμα του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως να ιδρύει και να ελέγχει μονές στις εκκλησιαστικές επαρχίες του οικείου αυτού Πατριαρχείου, θεωρείτο πλέον ως παλαιά παράδοση. Για να έχει όμως κανονική ισχύ αυτή η παράδοση θα έπρεπε να διαθέτει στερεά εκκλησιαστικά-κανονικά θεμέλια. Αυτό το ζήτημα, προφανώς, προβλημάτιζε και τον ίδιο τον Βαλσαμώνα, ο οποίος μετά από την παρατεθείσα ανωτέρω ερμηνεία συμπληρώνει ως εξής:

ΕΤΕΡΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ. Μετὰ τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἑρμηνείαν, εἰς λόγον ἐλθὼν μετά τινων ἀρχιερέων, γογγυζόντων διὰ τὰ πατριαρχικὰ σταυροπήγια, ὡς δῆθεν ἀκανονίστως ἀποστελλόμενα εἰς τὰς ἐνορίας αὐτῶν, κατενόησα δικαίως καὶ κανονικῶς ταῦτα γίνεσθαι, καὶ μάτην τοὺς ἐγχωρίους ἐπισκόπους μέμφεσθαι τὴν τούτων ποίησιν. Ἀπὸ γὰρ τῶν θείων κανόνων οὔτε μητροπολίτῃ, οὔτε ἀρχιεπισκόπῳ, οὔτε ἐπισκόπῳ ἐνορία ἐδόθη, ἀλλὰ τοῖς πέντε πατριάρχαις ἀπενεμήθησαν αἱ ἐνορίαι τῶν τεσσάρων κλιμάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσιν ἐν ταύταις τὴν ἀναφορὰν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἐν αὐταῖς ἐπισκόπων· καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ ΣΤ′ καὶ Ζ′ κανόνος τῆς Α′ συνόδου καὶ τοῦ Β′ καὶ Γ′ κανόνος τῆς δευτέρας, διοριζομένων τὸν Ἀλεξανδρείας ἔχειν ἐνορίαν πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον, τὴν Λιβύην, καὶ τὴν Πεντάπολιν, τὸν Ἀντιοχείας, τὴν Κοίλην Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίας καὶ τὴν Κιλικίαν, καὶ τοὺς λοιποὺς πατριάρχας, τὰς ἑτέρας διοικήσεις. Ὅθεν καὶ ὡς ἔχοντες δίκαια χειροτονιῶν εἰς τὰς ἀφορισθείσας αὐτοὺς διοικήσεις, κατὰ τὴν τῶν ῥηθέντων κανόνων περίληψιν, καὶ ἀνακρίνοντες τοὺς διέποντας ταύτας ἀρχιερεῖς, καὶ κανονικῶς διορθούμενοι, δικαίως καὶ σταυροπήγια δώσουσιν εἰς πόλεις καὶ παροικίας αὐτῶν· ἰδιώσονται δὲ καὶ κληρικοὺς αὐτῶν, ὁσάκις θέλουσιν, ἀποκριματίστως. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, **οὐδενὶ τῶν πατριαρχῶν ἐπ᾽ ἀδείας ἔσται εἰς ἑτέρου πατριάρχου ἐνορίαν ἀποστεῖλαι σταυροπήγια**, ἀλλ᾽ οὐδὲ κληρικὸν αὐτοῦ ἁρπάσαι, ἵνα μὴ συγχέωνται τὰ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν **[9]**.

Όπως διαπιστώνουμε, ως θεμελίωση του δικαιώματος χορήγησης σταυροπηγίου ο βυζαντινός κανονολόγος βλέπει τα ιδιαίτερα προνόμια των Πατριαρχών όπως καθορίσθηκαν από τους κανόνες της Α’ και της Β’ Οικουμενικών Συνόδων (6,7, Α’ Οικουμ., 2,3, Β’ Οικουμ.) και τη συνδέει με άλλα προνόμια των Προκαθημένων των κατά τόπους Εκκλησιών έναντι των υπαγόμενων σε αυτούς επισκόπους (της χειροτονίας και του δικαστηρίου). Ταυτόχρονα, ο Θεόδωρος Βαλσαμών, ο οποίος ο ίδιος είχε μάλιστα τον τίτλο του Πατριάρχη Αντιοχείας, καταδικάζει απερίφραστα τη θεμελίωση σταυροπηγίου σε αλλότρια Τοπική Εκκλησία, τονίζοντας ότι με μια τέτοια ενέργεια «συγχέονται» τα δικαιώματα των Εκκλησιών.

Η παρούσα επεξήγηση του Βαλσαμώνος διασαφηνίζει τη σημασία των λεχθέντων του σε άλλα σημεία. Έτσι, στην ερμηνεία του 12ου κανόνα της Σαρδικής, διατείνεται:

Ἀπὸ μακρᾶς δὲ συνηθείας, βεβαιωθείσης πολλάκις συνοδικῶς, ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταυροπήγιά τε δίδωσιν εἰς πάσας τὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνορίας, καὶ ἀναφορὰν ἔχει οὐ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐφ' αἷς ἔχει ἀκινήτοις κτήσεσιν ὁπουδήποτε. Τινὲς δὲ λέγουσι, τὸ αὐτοδίκαιον ἔχειν τὸν αὐτὸν ἅγιον θρόνον, οὐ μόνον εἰς τὰς διαφέρουσας τούτῳ κυριαρχικῷ δικαίῳ κτήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀκίνητα τῶν ὑποκειμένων τούτῳ μοναστηρίων, ὁπουδήποτε διακείμενα **[10]**.

Ενώ στη «Μελέτη χάριν τῶν δύο ὀφφικίων, τοῦ τε χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πρωτεκδίκου» ο Θεόδωρος Βαλσαμών, πλέκοντας εγκώμια στην υψηλή τιμή του προϊσταμένου του πατριαρχικού γραφείου, δηλαδή του χαρτοφύλακα, αναφωνεί:

Διὰ τούτου (scil. τοῦ πατριαρχικοῦ βουλλωτηρίου) καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σχεδὸν πατριαρχικὰ καταγράφεται καὶ δίδωσι σταυροπήγια, καὶ πολλάων πολίων ἐκκλησιαστικὰ μετατίθησι κάρηνα εἰς τῆς πρώτης κεφαλῆς τὸ ἀνάκτορον**[11]**.

Ουδεμία αμφιβολία χωρά ότι αναφερόμενος σε «πάσας τὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνορίας» και «πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σχεδὸν»**[12]** ο βυζαντινός κανονολόγος δεν αντιλέγει στον εαυτό του και εννοεί τις εκκλησιαστικές επαρχίες εντός των ορίων μιας Τοπικής Εκκλησίας, δηλαδή του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Στην τελευταία περίπτωση αυτό επιβεβαιώνεται και από τη μνεία της «μεταθέσεως των εκκλησιαστικών κεφαλών» στην Κωνσταντινούπολη με διαταγές του βουλλωτηρίου (γραμματείας – σημ. του μτφρ.), προφανώς εννοείται η κλήση των επισκόπων προς συμμετοχή στις συνεδριάσεις της Συνόδου**[13]**.

Οι κρίσεις του Θεοδώρου Βαλσαμώνος για τα σταυροπήγια κατέστησαν κλασικές για τους βυζαντινούς κανονολόγους. Τον 14ο αι. αναπαράγονται στο «Αλφαβητικό Σύνταγμα» του Ματθαίου Βλάσταρη. Αυτό το sui generis λεξικό εκκλησιαστικού δικαίου είναι μια ταξινομημένη κατά θέματα σε αλφαβητική σειρά συλλογή κανόνων, νόμων της πολιτείας, που αφορούν στα εκκλησιαστικά πράγματα, και ερμηνειών εγκρίτων κανονολόγων. Έτσι στο τμήμα «Περὶ ὧν ἔχουσιν αἱ Ἐκκλησίαι καὶ οἱ Ἐπίτροποι πρεσβείων καὶ προνομίων» (στοιχείο «Ε», κεφ. 11) υπό τον τίτλο «Διατὶ ὁ Πατριάρχης εἰς τὰς τῶν μητροπόλεων ἐνορίας πέμπει σταυροπήγια» παραθέτει με ορισμένες τροποποιήσεις την ως άνω «Ετέρα ερμηνεία» του 31ου κανόνα των Αποστόλων:

ΒΑΛΣ. Ἐπειδὴ τοίνυν τοῖς πέντε Πατριάρχαις ἀπενεμήθησαν αἱ ἐνορίαι τῶν τεσσάρων τῆς Οἰκουμένης κλιμάτων, **πλὴν ὀλίγων Ἐκκλησιῶν**, καὶ μητροπολίτας ἐφεῖται τούτοις χειροτονεῖν εἰς τὰς ἀφορισθείσας αὐτοῖς διοικήσεις, ἀνακρίνειν τε αὐτούς, καὶ κατὰ τοὺς θείους εὐθύνειν κανόνας, καὶ τὴν ἐκφώνησιν καὶ μνήμην ἔχειν τῶν οἰκείων ὀνομάτων, πρὸ πάντων τῶν ἐν ταῖς διοικήσεσι μητροπολιτῶν· ταύτη τοι καὶ σταυροπήγια πέμπουσιν εἰς τὰς αὐτῶν ἐνορίας, καὶ κληρικοὺς ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσιν οὓς αἱροῦνται. οὐ μὴν ἐφεῖταί τινι τούτων καὶ εἰς χώραν πέμπειν σταυροπήγιον, ἥτις ἑτέρῳ ὑπόκειται πατριάρχῃ, οὔτε κληρικὸν λαβεῖν ἐξ αὐτῆς, ἵνα μὴ συγχέωνται

τὰ δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν**[14]**.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Βλάσταρης προσθέτει στα πέντε πατριαρχεία της Οικουμένης και «ὀλίγας Ἐκκλησίας», υπό τις οποίες, όπως προκύπτει από την επόμενη παράγραφο, υπονοεί τις υφιστάμενες την εποχή του αυτοκέφαλες Εκκλησίες: Βουλγαρίας, Κύπρου και Γεωργίας. Παράλληλα τονίζει ιδιαιτέρως ότι οι προαναφερθείσες Εκκλησίες, παρόλο που δεν εντάσσονται στην πεντάδα των πατριαρχείων, δεν υπάγονται σε κανέναν άλλο Πατριάρχη:

Περὶ τοῦ Βουλγαρίας, τοῦ Κύπρου, καὶ τοῦ Ἰβήρων. Αἱ δὲ μὴ ὑποκείμεναι Πατριάρχῃ τινί, ἡ τῆς Βουλγαρίας ἐστὶν Ἐκκλησία, ἣν ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός, ὡς ἐκ τῆς ῥηθησομένης νεαρᾶς αὐτοῦ γνώριμον ἔσται· ἡ τῆς Κύπρου· ταύτην δὲ ἡ τρίτη Σύνοδος καὶ ἡ ΣΤ′ τετιμήκασιν, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ῥηθήσεται· ἡ τῶν Ἰβήρων, ἣν ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιόχεια Συνόδου, ὑποκειμένην πρώην αὐτῇ. Τούτων γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι εἰώθασιν **[15]**.

Επομένως, ο βυζαντινός κανονολόγος του 14ου αι. καταγράφει την μετεξέλιξη της πενταρχίας: στα παλαίφατα πατριαρχεία προστίθενται πλέον οι «ολίγες Εκκλησίες», οι οποίες δεν υπάγονται σε κανένα από αυτά. Αντιστοίχως και τα προνόμια των Προκαθημένων, συμπεριλαμβανομένης και της αποστολής σταυροπηγίου, περιορίζονται πλέον εντός των ορίων των κατά τόπους Αυτοκεφάλων Εκκλησιών.

Στη συνέχεια στο τμήμα «Περὶ ἀποδημίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν» (στοιχείο «Α», κεφ. Θ') στον υπότιτλο «Ὅτι μόνῳ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως σταυροπήγια πανταχῇ πέμπειν δέδοται» ο Ματθαίος Βλάσταρης μεταφέρει την ερμηνεία του 12ου της Σαρδικής υπό του Βαλσαμώνος, ελαφρώς τροποποιώντας την:

Μόνῳ δὲ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐκ συνήθειας ἐφεῖται μακρᾶς σταυροπήγιά τε διδόναι, καὶ τὴν ἀναφορὰν καὶ μνήμην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχειν, οὐ μόνον ἐφ' οἷς κέκτηται ἰδίοις χωρίοις ὁπουδήποτε κειμένοις, καὶ τοῖς ἀκινήτοις κτήμασι τῶν ὑποκειμένων τούτῳ μοναστηριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν μητροπόλεων αὐτοῦ ἐνορίαις, ἔνθα ἂν παρὰ τοῦ τὸν νεὼν ἀνεγείροντος δηλαδὴ προσκληθείη **[16]**.

Όπως διαπιστώνουμε, ο Βλάσταρης σε αντιδιαστολή με τον Βαλσαμώνα δέχεται πλέον ως δεδομένο και όχι ως προσωπική άποψη την άμεση εκκλησιαστική εξουσία του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως στα ακίνητα των υπαγόμενων σε αυτόν μοναστηριών. Όμως με αυτό περιορίζεται εδώ η κατ᾽ επέκτασιν ερμηνεία των προνομίων του Κωνσταντινουπόλεως.

Φαινομενικά το ζήτημα είναι απλούστατο: και τον 12ο και τον 14ο αι. το δικαίωμα του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως να ιδρύει σταυροπήγια δεν θεωρείτο αδιαμφισβήτητο ακόμη και στο χώρο

της οικείας αυτού κανονικής δικαιοδοσίας και αμφισβητείτο από ορισμένους επαρχιούχους αρχιερείς. Ενώ οι έγκριτοι κανονολόγοι, υπεραμυνόμενοι του δικαιώματος αυτού, το θεμελίωναν όχι επί των εκκλησιαστικών κανόνων, αλλά επί του καθιερωμένου εθίμου, εντάσσοντάς το στα άλλα προνόμια του Προκαθημένου της τοπικής Εκκλησίας.

Εν τούτος, δεν είναι τόσο απλά τα πράγματα.

Το παράδοξο της «Εισαγωγής»

Στο κεφάλαιο Η' του στοιχείου «Π», που έχει τίτλο «Περί πατριάρχου», το «Αλφαβητικό Σύνταγμα» του Ματθαίου Βλάσταρη επικαλείται ένα μόνο και μοναδικό και μάλιστα κρατικό νομικό κείμενο της «Εισαγωγής»**[17]** των αυτοκρατόρων Βασιλείου Α', Κωνσταντίνου και Λέοντος (γύρω στο 885 μ.Χ.), όπου μεταξύ άλλων περιλαμβάνεται το ακόλουθο κείμενο:

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως θρόνος βασιλείᾳ ἐπικοσμηθεὶς ταῖς συνοδικαῖς ψήφοις πρῶτος ἀνερρήθη· αἷς οἱ θεῖοι κατακολουθοῦντες νόμοι**[18]** καὶ τὰς ὑπὸ τοὺς ἑτέρους θρόνους γινομένας ἀμφισβητήσεις ὑπὸ τὴν ἐκείνου προστάττουσιν ἀναφέρεσθαι διάγνωσιν καὶ κρίσιν.

Πασῶν τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπείων, μοναστηρίων τε καὶ ἐκκλησιῶν ἡ πρόνοια καὶ φροντίς, ἔτι δὲ καὶ κρίσις, καὶ κατάκρισις, καὶ ἀθώωσις, τῷ οἰκείῳ Πατριάρχῃ ἀνάκειται· τῷ δὲ Κωνσταντινουπόλεως προέδρῳ ἔξεστι καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων θρόνων ἐνορίαις, ἐν οἷς οὐκ ἔστι προκαθιέρωσις ναοῦ, σταυροπήγια διδόναι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις θρόνοις γινομένας ἀμφισβητήσεις ἐπιτηρεῖν καὶ διορθοῦσθαι, καὶ πέρας ἐπιτιθέναι ταῖς κρίσεσιν **[19]**.

Συνεπώς, η «Εισαγωγή», παρ' όλη την υπόλοιπη κανονική φιλολογία, ισχυρίζεται ότι ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως: α) κατέχει πρωτεία μεταξύ όλων των πατριαρχείων, β) μπορεί να αναμιγνύεται στις διενέξεις εντός άλλων πατριαρχείων, γ) δικαιούται να ιδρύει σταυροπήγια στις άλλες κατά τόπους Εκκλησίες.

Το μεσαιωνικό βυζαντινό νομικό σύστημα διαφέρει από το σημερινό ως προς το ότι απαντώνται σε αυτό πολύ συχνά αντιφατικές αρχές: ακόμη και σε τόσο έγκριτες συλλογές όπως τα «Βασιλικά» υπάρχουν αρκετές**[20]**. Πολύ περισσότερο τέτοια παράδοξα απαντώνται συχνά στα νομικά σταχυολογήματα, συντάκτες των οποίων δανείζονταν το υλικό τους από τις πλέον διαφορετικές πηγές. Τυπικό παράδειγμα αποτελεί το εξεταζόμενο εδώ «Αλφαβητικό Σύνταγμα» του Βλάσταρη, ο οποίος ουδόλως επεδίωκε το σκοπό να καθιερώσει τις γενικές κανονικές αρχές των εκκλησιών, αλλά απλώς συνέταξε έναν εύχρηστο οδηγό, εντάσσοντας εκεί διάφορα αρχαία κείμενα της επιλογής του.

Συνεπώς, εκκρεμεί να προσδιορίσουμε ποια από τις νομικές αρχές θεωρείτο κανονική από την άποψη της επίκαιρης εκκλησιαστικής πρακτικής; Στην πραγματικότητα απάντηση στην ερώτηση αυτή είχαν ήδη δώσει οι βυζαντινοί κανονολόγοι στο πρόσωπο του Θεοδώρου Βαλσαμώνος, το κύρος της γνώμης του οποίου επιβεβαιώνει και ο ίδιος ο Ματθαίος Βλάσταρης, ο οποίος τον παραθέτει. Ο Βαλσαμών έζησε δύο αιώνες μετά τη δημιουργία της «Εισαγωγής» και μάλιστα είχε εμπλακεί ενεργά στα πρακτικά θέματα της εκκλησιαστικής ζωής. Αυτός και γράφει ευθέως ότι δεν έχει ο Πατριάρχης *την κανονική θεμελίωση* για να επεκτείνει σταυροπήγια ακόμη και επί *των οικείων αυτού επαρχιών.* Υπάρχει μόνον η παράδοση, η οποία αναπτύσσει τα κανονικά προνόμια των Προκαθημένων των κατά τόπους Εκκλησιών *εντός των ορίων της οικείας αυτών δικαιοδοσίας* και μόνον!

Όσον δε αφορά την «Εισαγωγή», αυτό το βυζαντινό μνημείο πρώτον, έχει αποκλειστικά αστικό-νομικό χαρακτήρα, δεύτερον, ακόμη και με αυτή την ιδιότητα έχει πολύ περιορισμένη αυθεντία. Κατά τη γνώμη των ειδημόνων, η «Εισαγωγή», η οποία συντάχθηκε το τελευταίο έτος της βασιλείας του Βασιλείου Α΄ του Μακεδόνος (867–886) με την ενεργό συμμετοχή του Πατριάρχη Φωτίου, δεν πρόλαβε να αποκτήσει μια σταθερή επίσημη θέση και επί του Λέοντος ΣΤ’ (886–912) ήδη πλέον εκτοπίσθηκε στο περιθώριο της νομικής πρακτικής και πιθανώς έτσι και έμεινε απλό νομοσχέδιο**[21]**. Άλλωστε, ορισμένες διατάξεις της και ειδικότερα το παρατιθέμενο από τον Βλάσταρη κείμενο για τον βασιλιά και τον Πατριάρχη άσκησαν ορισμένη επίδραση στην βυζαντινή και μεταβυζαντινή πολιτική ιδεολογία, όχι όμως χάρη στο κύρος της «Εισαγωγής», αλλά λόγω της μοναδικότητάς της**[22]**.

Η επιθυμία των συντακτών της «Εισαγωγής», δηλαδή τόσο του Βασιλείου Α’, όσο και του Αγίου Φωτίου, που κρυβόταν πίσω του, να ανυψώσουν τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως σε επίπεδο αντίστοιχο με την καθολική εξουσία του αυτοκράτορα, εν πολλοίς καθοριζόταν από την πολεμική με την παπική Ρώμη, η οποία ακριβώς εκείνη την εποχή επιχειρούσε να επιβάλλει στο Βυζάντιο το δικό της δόγμα της «παγκοσμίου δικαιοδοσίας». Επιπλέον, η «Εισαγωγή» κατά τη θέση της, δεν ήταν μια συλλογή κανόνων, αλλά συμπίλημα της *αυτοκρατορικής* νομοθεσίας και εξαιτίας αυτού του χαρακτήρα της οι αρχές της περιορίζονταν στο έδαφος *ενός κράτους,* της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, εντός των ορίων της οποίας στα τέλη του 9^{ου} αι. ευρίσκονταν οι εκκλησιαστικές επαρχίες μόνον δύο πατριαρχείων: Κωνσταντινουπόλεως και Ρώμης (στα Βαλκάνια και τη Νότια Ιταλία). Κρίνοντας επομένως εν συνόλω η κατ’ επέκτασιν ερμηνεία των προνομιών του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως στρεφόταν ακριβώς κατά της Ρώμης ως «σύμμετρη απάντηση» στις αξιώσεις της.

Τον 6^{ο} αι. διαμορφώθηκε οριστικά το δόγμα της λεγόμενης πενταρχίας, δηλαδή των πέντε πατριαρχείων «πάσης τῆς οἰκουμένης»**[23]** (ως οικουμένη υπονοείτο συνήθως το έδαφος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας)**[24]**. Αλλά τον επόμενο ήδη αιώνα συνεπεία των αραβικών κατακτήσεων

οι τρείς από τους πατριαρχικούς θρόνους— η Αλεξάνδρεια, η Αντιόχεια και η Ιερουσαλήμ – βρέθηκαν στο έδαφος του ισλαμικού χαλιφάτου, ενώ η παπική Ρώμη το 800 δημιούργησε την «οικεία» αυτής αυτοκρατορία στη Δύση με επικεφαλής τους Φράγκους (αργότερα τους Γερμανούς) βασιλείς. Μοναδικός πατριαρχικός θρόνος στο χώρο της Ανατολικής Ρωμαϊκής (Βυζαντινής) αυτοκρατορίας επί πολλούς αιώνες έμεινε η Κωνσταντινούπολη, η οποία ολοένα και συχνότερα άρχισε να αντιμετωπίζεται ως ο μόνος «οικουμενικός» θρόνος**[25]**. Αυτό αποτυπώθηκε τόσο στην αυτοκρατορική νομοθεσία, όσο και στην εκκλησιαστική-κανονική πρακτική.

Άλλωστε, οι απόπειρες ανυψώσεως της Κωνσταντινουπόλεως πάνω από τις άλλες Ορθόδοξες κατά τόπους Εκκλησίες ως αντιφάσκουσες με τους κανόνες, προκαλούσαν δυσαρέσκεια εκ μέρους των λοιπών Πατριαρχών. Ακριβώς αυτή τη θέση είναι που αντικατοπτρίζει ο Θεόδωρος Βαλσαμών. Ολόκληρη χιλιετία, από τον 10^{ο} έως τον 20^{ο} αι., το ζήτημα των δικαιωμάτων σταυροπηγίου δεν προκαλούσε καμία σοβαρή προστριβή. Αλλά η κατάσταση άλλαξε απρόσμενα εξαιτίας των καθολικών μεταβολών λόγω της καταρρεύσεως της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της απότομης επιπλοκής της καταστάσεως των ορθοδόξων στην κεμαλική Τουρκία. Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως στερήθηκε εκ των πραγμάτων των «αυθιγενών» εκκλησιαστικών επαρχιών του με την ίδια την περαιτέρω ύπαρξή του να αμφισβητείται. Και τότε με την υποστήριξη των χωρών της Αντάντ άρχισε να υπερπροβάλλεται η ιδέα της δήθεν πατροπαράδοτης «οικουμενικής δικαιοδοσίας» της Κωνσταντινουπόλεως**[26]**.

Τα πατριαρχικά σταυροπήγια στην Εκκλησία της Ελλάδος

Το ότι δεν επρόκειτο για κανένα καθολικό δικαίωμα της Κωνσταντινουπόλεως σε σταυροπήγια εντός των ορίων άλλων Αυτοκεφάλων κατά τόπους Εκκλησιών, αποδεικνύει το προηγούμενο σχετικά με το καθεστώς των αρχαίων σταυροπηγιακών μονών στα εδάφη, τα οποία προσαρτήθηκαν τον 19 αι. στο Βασίλειο της Ελλάδος. Η Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του 1882 ανακήρυσσε:

Καί δή γράφοντες ἀποφαινόμεθα ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, τάς ἐν ταῖς πολιτικῶς τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος ἄρτι ἐκχωρηθείσαις χώραις κειμένας..., ὡς καί τάς ἐν αὐταῖς ὑπαρχούσας ἱερᾶς Πατριαρχικάς καί Σταυροπηγιακάς Μονάς εἶναι διά παντός τοῦ λοιποῦ καί λέγεσθαι καί παρά πάντων γιγνώσκεσθαι καί ἐκκλησιαστικῶς ἡνωμένας καί συνημμένας ἀναποσπάστως τῇ Ἁγιωτάτῃ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος καί ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διακυβερνᾶσθαι, πρός αὐτήν τε ἔχειν τήν κανονικήν καί ἄμεσον ὑποταγήν καί ἀναφοράν, καί τοῦ ὀνόματος αὐτῆς μνημονεύειν **[27]**.

Επομένως, η Κωνσταντινούπολη εκείνη την εποχή όχι μόνον δεν διεκδικούσε την ίδρυση επί των εδαφών άλλων κατά τόπους Εκκλησιών νέων σταυροπηγίων, αλλά και παραχωρούσε τα οικεία αυτής αρχαία και αδιαμφισβήτητα σταυροπηγιακά μοναστήρια, σεβόμενη το αυτοκέφαλο καθεστώς

και την ακεραιότητα της δικαιοδοσίας της αδελφής Εκκλησίας.

Τη δεκαετία του ’20 κατά τον 20^{ο} αι. μετεβλήθη η κατάσταση και όταν πάλι γινόταν λόγος για το καθεστώς των σταυροπηγιακών μονών, που βρέθηκαν στο έδαφος της Ελλάδος κατά άλλη μια επαναχάραξη των πολιτικών συνόρων, η Κωνσταντινούπολη άρχισε με αυστηρότερο πλέον τρόπο να υπερασπίζεται τα αρχαία αυτής προνόμια. Η παράγραφος Ι’ της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως του 1928 αναφέρει ότι:

Διατηροῦνται ἀπαραμείωτα τά κανονικά δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπί τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἱερῶν Πατριαρχικῶν καί Σταυροπηγιακῶν Μονῶν, μνημονευομένου ἐν αὐταῖς τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί ἑκάστοτε ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διά τοῦ Προέδρου αὐτῆς ἀνακοινουμένης πρός τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων Ἡγουμενοσυμβουλίων τῶν Μονῶν τούτων **[28]**.

Όπως διαπιστώνουμε, ακόμη και εν προκειμένω ο θρόνος Κωνσταντινουπόλεως περιορίζει ταπεινά τις απαιτήσεις διατηρήσεως των ανέκαθεν κανονικών δικαιωμάτων του επί σταυροπηγίων με τη μνημόνευση του ονόματος του Πατριάρχη και την έγκριση της συνθέσεως των οργάνων της μοναστηριακής διοικήσεως. Δεν γίνεται λόγος για κανένα ιδιαίτερο δικαίωμα.

Η «αναγέννηση» των αξιώσεων της Κωνσταντινουπόλεως

Η θεωρία ότι ο πατριαρχικός θρόνος της Κωνσταντινουπόλεως διαθέτει όχι μόνον «οικουμενική» δικαιοδοσία πέραν των ορίων των λοιπών κατά τόπους Εκκλησιών, αλλά και σφαίρα ιδρύσεως σταυροπηγίων, η οποία δεν έχει κανένα όριο περιορισμού, άρχισε να αναπτύσσεται με ιδιαίτερη ορμή ως συνέπεια της οριστικώς καθορισθείσας το τελευταίο διάστημα πορείας του Φαναρίου προς την κατοχύρωση για το Οικουμενικό Πατριαρχείο του καθεστώτος του «πρώτου ἄνευ ἴσων», δηλαδή του ανώτατου ιεράρχη όλης της Ορθοδόξου Εκκλησίας**[29]**.

Η επιχειρηματολογία των απολογητών της θέσεως του Φαναρίου, οι οποίοι ετάχθησαν υπέρ των αυθαιρέτων σταυροπηγίων της Κωνσταντινουπόλεως στην Αθήνα (2014) και το Βιλέμοβ (2020) ακολουθεί την κάτωθι λογική:

1. Ο θρόνος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καθορίσθηκε κανονικώς ως «δεύτερος μετὰ τὴν Ῥώμην» (3^{ος} της Β’, 28^{ος} της Δ’ και 36^{ος} της ΣΤ’) και αυτό σημαίνει ότι μετά την έκπτωση της Εκκλησίας της Ρώμης αναδείχθηκε «πρώτος» στην Ορθόδοξη Εκκλησία.
2. Η δικαιοδοσία του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως επεκτείνεται στις εκκλησίες «ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς» (28^{ος} της Δ’), και αυτό σημαίνει ότι σε όλα τα εδάφη του πλανήτη, όπου δεν υπάρχουν εκκλησιαστικές επαρχίες των άλλων Ορθοδόξων Εκκλησιών.
3. Οι κανόνες (9^{ος} και 17^{ος} της Δ’) και η βυζαντινή νομική παράδοση (Εισαγωγή 3.9)

αναγνωρίζουν στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως τα δικαιώματα της παγκοσμίου δικαιοδοσίας.
4. Εντός των πλαισίων αυτών των «οικουμενικών» εξουσιών ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως έχει ιδιαίτερο, θεμελιωμένο στην αρχαία παράδοση και υπέχοντος ισχύ κανόνα, προνόμιο χορηγήσεως σταυροπηγίου και στις εκκλησιαστικές επαρχίες όλων των λοιπών Ορθοδόξων Εκκλησιών**[30]**.

Λαμβάνοντας υπ᾽ όψιν τα ως άνω εξετασθέντα αυθεντικά και έγκριτα κείμενα μπορούμε να αντιλογήσουμε ως εξής:

1. Το πρωτείο του θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως ουδέποτε αμφισβητείτο από τις λοιπές Ορθόδοξες Εκκλησίες, αντιλαμβανόμενο όμως πάντοτε ως πρωτείο *τιμής*. Επιπλέον, το πρωτείο αυτό χορηγήθηκε στη Νέα Ρώμη, όπως αναφέρουν οι κανόνες (3ος της Β᾽) εξαιτίας της παρουσίας εκεί του βασιλιά και της συγκλήτου. Ωστόσο ακόμη και μετά την απώλεια από την Κωνσταντινούπολη του ρόλου της πρωτεύουσας του Ορθοδόξου βασιλείου, ακόμη και κάθε τίτλου πρωτεύουσας τον 20ο αι. και επομένως, μετά την απώλεια των κανονικών ερεισμάτων για το πρωτείο του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως οι άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες δεν έθεταν υπό αμφισβήτηση το πρωτείο τιμής του, σεβόμενες την αρχαία παράδοση και έχοντας υπ᾽ όψιν την περίπλοκη πολιτική κατάσταση των χριστιανών στην Τουρκία. Ωστόσο οι απόπειρες του Φαναρίου να ερμηνεύει εκείνο το αρχαίο προνόμιο ως πρωτείο *εξουσίας* πάντοτε και απερίφραστα απορρίπτονταν από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες.
2. Η δικαιοδοσία του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, που καθορίσθηκε από την εν Χαλκηδόνι Σύνοδο (29ος της Δ᾽), επεκτείνεται όχι απλώς επί των εκκλησιών «ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς», αλλά επί των εκκλησιών «ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς Ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι», δηλαδή τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρᾳκικῆς**[31]**. Αυτές οι διοικήσεις της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ευρίσκονταν στη Μικρά Ασία και την περιοχή της Θράκης (έδαφος της σημερινής Τουρκίας) και συνεπώς, κατά τον παρόντα κανόνα, επί καμίας άλλης χώρας «βαρβάρων» η δικαιοδοσία Κωνσταντινουπόλεως δεν μπορεί να επεκτείνεται.
3. Οι κανόνες της εν Χαλκηδόνι Συνόδου (9ος και 17ος της Δ᾽) ως ανώτατη δικαστική αρχή αναγνωρίζουν «τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως *ἢ* τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον»**[32]**. Επομένως, το καθεστώς της Κωνσταντινουπόλεως, που καταγράφηκε στους ως άνω κανόνες α) αφορά μόνον τις τρεις οικείες αυτής διοικήσεις˙ β) είναι στενώς συνδεδεμένη με τη θέση της ως πρωτεύουσας. Η κατ᾽ επέκτασιν ερμηνεία του παρόντος κανόνα από την Εισαγωγή α) επεκτείνεται μόνον επί του εδάφους της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και β) ακόμη και στο έδαφος αυτό δεν έλαβε την επίσημη αναγνώριση.
4. Επομένως, το δικαίωμα της Κωνσταντινουπόλεως να ιδρύει σταυροπήγια επί των εδαφών των άλλων κατά τόπους Αυτοκεφάλων Εκκλησιών δεν έχει οποιαδήποτε βάση: ούτε κανονική, ούτε θεμελιωμένη επί της αρχαίας εκκλησιαστικής παραδόσεως. Επιπλέον, το σώμα του κανονικού δικαίου, το οποίο αναγνωρίζεται από την ίδια την Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, περιλαμβάνει δις επαναλαμβανόμενη **ευθεία απαγόρευση** τέτοιων ενεργειών**[33]**.

Βιβλιογραφία

Бондач. 2011. — Бондач А.Г. Исагога // Православная энциклопедия. т. 27. М., 2011. σ. 50–52. / Μπόντατς Α.Γκ., Εισαγωγή, Ορθόδοξη εγκυκλοπαίδεια.

Ермилов. 2014. — Ермилов П.В. Происхождение теории о вселенском первенстве Константинопольского Патриархата // Вестник ПСТГУ. Сер. I. 2014. Вып. 1 (51). с. 36–53. / Γερμίλοφ Π.Β., Η προέλευση της θεωρίας περί του οικουμενικού πρωτείου του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Кузенков. 2014. — Кузенков П.В. Канонический статус Константинополя и его интерпретация в Византии // Вестник ПСТГУ. Сер. I. 2014. Вып. 3 (53). с. 25–51. / Κουζενκώφ Π.Β., Το κανονικό καθεστώς της Κωνσταντινουπόλεως και η ερμηνεία της στο Βυζάντιο.

Кузенков. 2020. — Кузенков П.В. Понимание «вселенскости» в православной традиции // Причины и вызовы текущего кризиса межправославных отношений: Материалы научно-практической конференции (ПСТГУ, 25–26 февраля 2019 г.). М.: ПСТГУ, 2020. с. 95–111. / Κουζενκώφ Π.Β., Η κατανόηση της «οικουμενικότητας» στην ορθόδοξη παράδοση.

Медведев. 2001. — Медведев И.П. Правовая культура Византийской империи. СПб., 2001. / Μεντβιέντεφ Ι.Π., Ο νομικός πολιτισμός της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Правила. 2000. — Правила Святых Апостол, Святых Соборов, Вселенских и Поместных, и Святых Отец с толкованиями. М., 2000 (репр.). Кн. 1–4. / Οι Κανόνες των Αγίων Αποστόλων, των Αγίων Συνόδων, Οικουμενικών τε και Τοπικών και των Αγίων Πατέρων μετά ερμηνειών.

Причины и вызовы. 2020. — Причины и вызовы текущего кризиса межправославных отношений. Материалы научно-практической конференции (ПСТГУ, 25–26 февраля 2019 г.). М., 2020. / Αιτίες και προκλήσεις της τρέχουσας κρίσης στις διορθόδοξες σχέσεις. Πρακτικά επιστημονικού-πρακτικού συνεδρίου.

CIC. 1954. — Codex Iuris Civilis / Edidit P. Krueger. Berlin, 1954.

Collectio. 1852. — Collectio librorum juris graeco-romani ineditorum: Ecloga Leonis et Constantini; Epanagoge Basilii, Leonis et Alexandri / Ed. C.E. Zachariae a Lingenthal. Leipzig, 1852.

LSJ. 1996. — Liddell H.G., Scott R., Jones H.S. A Greek-English Lexicon. Oxford: Clarendon, 1996.

Schminck. 1986. — Schminck A. Studien zu mittelbyzantinischen Rechtsbüchern. Frankfurt am Main, 1986.

Apostolos of Derkon. 2020. — https://orthochristian.com/128904.html

Βαβούσκος. 2018. — Βαβούσκος Α. Περί ιδρύσεως πατριαρχικών σταυροπηγίων. 2018. https://orthodoxia.info/news/περί-ιδρύσεως-πατριαρχικών-σταυροπη/

Ελπιδοφόρος. 2014. — Ἐλπιδοφόρος Λαμπρυνιάδης, μητρ. Προύσης. Primus sine paribus: Ἀπάντησις εἰς τὸ περὶ πρωτείου κείμενον τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας. 2014. http://www.ec-patr.org

Κυριαζόπουλος. 2020. — Κυριαζόπουλος Κ. Αυθαίρετη αμφισβήτηση του προνομίου του Οικουμενικού Πατριάρχη για ίδρυση Σταυροπηγίων οπουδήποτε από το Αμμάν. 2020. https://www.romfea.gr/katigories/10-apopseis/35609

Σύνταγμα. 1992. — Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων / Ἐκδοθὲν ὑπὸ Γ.Α. Ῥάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ. Ἀθήνα, 1992 (repr.).

Τρωϊάνος. 1989–1991. — Τρωϊάνος Σ.Ν. Ὁ Μέγας Φώτιος καὶ οἱ διατάξεις τῆς «Εἰσαγωγῆς» // Ἐκκλησία καὶ θεολογία. 1989–1991. τ. 10. σ. 489–504.

[1] Βλ. τα Πρακτικά του προσφάτου επιστημονικού συνεδρίου «Αιτίες και προκλήσεις. 2020».

[2] Σύνταγμα. 1992. τ. 2. σ. 582.

[3] Σύνταγμα. 1992. τ. 2. σ. 226.

[4] Σύνταγμα. 1992. τ. 2. σ. 625.

[5] Θα πρέπει να ληφθεί υπ᾽ όψιν ότι στην ελληνική ορολογία οι μητροπολίτες και οι πατριάρχες επίσης θεωρούνται αρχιεπίσκοποι, δηλαδή πρεσβύτεροι επίσκοποι. Οι «αυτοκέφαλοι» αρχιεπίσκοποι διακρίνονται από αυτούς ως προς το ότι δεν έχουν υφισταμένους επισκόπους και τυγχάνουν επικεφαλής μόνον του οικείου αυτών θρόνου, δηλαδή είναι «κεφαλές για τον εαυτό τους» (αυτή είναι εν προκειμένω η ερμηνεία του τίτλου «αὐτοκέφαλος»).

[6] Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε η βασική συλλογή ιερών κανόνων των Εκκλησιών Κωνσταντινουπόλεως και Ελλάδος, που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1852–1859 από τους Γ. Α. Ράλλη και Μ. Ποτλή και το επανεκδιδόμενο πολλάκις «Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων των τε αγίων και πανευφήμων Αποστόλων, και των ιερών και οικουμενικών και τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος αγίων Πατέρων, εκδοθέν, συν πλείσταις άλλαις την εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετά των αρχαίων εξηγητών, και διαφόρων αναγνωσμάτων, εγκρίσει της Αγίας και Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας και της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος» (επανέκδοση: Σύνταγμα. 1992).

[7] Σύνταγμα. 1992. τ. 2. σ. 40–41.

[8] Ο Καταστατικός Χάρτης της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας. κεφ. Δ, παρ. 10.

[9] Σύνταγμα. 1992. τ. 2. σ. 41–42.

[10] Σύνταγμα. 1992. τ. 3. σ. 265.

[11] Σύνταγμα. 1992. τ. 4. σ. 535.

[12] Η έννοια «οικουμένη» και «Ρωμαϊκή αυτοκρατορία» συχνά εμφανίζονται ως συνώνυμα, λ.χ. στην Καινή Διαθήκη (Λουκ. 2.1, Πραξ. 17.6, 24.5). Άλλα παραδείγματα: LSJ. 1996. p. 1205.

[13] Αξιοπερίεργο είναι ότι ακριβώς αυτό το χωρίο από το Βαλσαμώνα (με παράλειψη όμως του τέλους της φράσεως!) παρατέθηκε ως «κανονικό τεκμήριο» που επιβεβαιώνει τα δικαιώματα της Κωνστ?

Μια πηγή: https://mospat.ru/gr/news/45558/